

РЕЗНИКОВА Н.В.,
 Інститут міжнародних відносин
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
 доцент кафедри світового господарства та
 міжнародних економічних відносин, к.е.н., доц.

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ НЕО-ЗАЛЕЖНОСТІ: КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

***Анотація.** В статті пропонується авторський підхід до аналізу міжкраїнової взаємодії в площині множинних координат, де акторами формування нео-залежності стають рейтингові агентства, ТНК, офісирні центри, міжнародні організації, регіональні торговельні угоди й сама по собі економічна й політична інтеграції. Аналізується спосіб, в який вони унеможливають продукування власне національної економічної політики, адже тиск від діяльності окремих з акторів часом переключає під лекала глобального ринку потреби внутрішньодержавні.*

Ключові слова: залежність, розвиток, недорозвиненість, нерівність, країни, що розвиваються, розвинені країни, міжнародна кооперація, економічна політика.

***Аннотация.** В статье предлагается авторский подход к анализу межстранового взаимодействия в плоскости множественных координат, где акторами формирования нео-зависимости становятся рейтинговые агентства, ТНК, оффшорные центры, международные организации, региональные торговые соглашения и сама по себе экономическая и политическая интеграции. Анализируется способ, при помощи которого они делают невозможным продуцирование собственно национальной экономической политики в силу того, что давление от деятельности отдельных из них порою переключает под лекала глобального рынка потребности внутригосударственные.*

Ключевые слова: зависимость, развитие, недоразвитость, неравенство, развивающиеся страны, развитые страны, международная кооперация, экономическая политика.

***Annotation.** The paper analyzes the problem of economic interdependence in the context of globalization. Globalization entails a new reality when countries fail to pose themselves on the economic arena, being forced to obey to already established rules of the game, set up by leading countries and coordinated by international economic organizations and institutions. Apart from offering them slogans of the optimized use of domestic resources with reliance on their competitive advantages and available capabilities and reassuring them in the inevitable transition to a higher phase of economic development, globalization raises the problem of protecting economic sovereignty and national interests in parallel with dissolving the local in the global.*

Key words: dependence, development, underdevelopment, inequality, developing countries, developed countries, international cooperation, economic politics.

Постановка проблеми. Слабкість наднаціональних регуляторів глобалізаційних процесів – чи то з причини свідомого небажання нехтування інтересами країн-центру на користь інтересів країн-периферії, чи то з причин об'єктивної неможливості розв'язання проблем співіснування капіталістичних засад функціонування економічних систем з соціально-орієнтованими інтенціями національних держав, - загострює конфліктогенність глобалізаційних процесів, що проявляється у великих відмінностях в потенціалах окремих її учасників, нерівності стартових можливостей, що обумовлює розподіл ролей на користь країн розвинених, а, отже, містить в собі зародки майбутніх конфліктів між тими, хто скористався вигодами глобалізації і тими, хто втратив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілий комплекс проблем міжкраїнової залежності є наслідком інтеграції у міжнародну економічну систему, що зачіпають в однаковій мірі як країни центру, так і периферії. Природно, коли країна відходить від абсолютних екстремумів - автаркії або відносин взаємозалежності, що є ідеальними станами, - вона вступає в асиметричні відносини з іншими країнами. Тож залежність, на думку А. Амсдена, А. Валенсуели, А. Вендта, є неминучою й багатоступеневою за своєю природою.

В свою чергу, вчені А.Уткін та С.Глазьев зауважують на істотних відмінностях між країнами периферії і промислового центру. Вони переконані, що сама по собі інтеграція у міжнародну економічну систему обмежує свободу дій країн периферії, крім того, умови, що склалися у цих країнах, ще більше унеможливають прийняття незалежних рішень. Таку точку зору розділяють і дослідники К. Чейз-Дан, Р. Бреннер та Т. Саміт. Водночас, так і не сформовано єдиного підходу щодо причин істотних невідповідностей між виробничою системою й іншими аспектами суспільного життя країн, що диктують правила гри на світовій економічній арені і тими країнами, що їм слідує. Одні вважають, що це відбувається внаслідок створення інституцій для проведення прискореної індустріалізації (Дж.Чайлд, Л.Чанг, Г.Дайвз); інші аргументовано доводять, що причина приховується за одночасним розвитком країн центру й недостатнім розвитком країн периферії.

ферії (М.Клеменс, С.Раделет, Р.Бхавані); є й ті, хто визнає раціональне зерно в обох підходах (А.Субраманіан, Р.Раджан).

Такі механізми, як перенесення так званого споживацького капіталізму, по-різному впливають на країни периферії, посилюючи залежність бідних країн від розвинених у проведенні науково-дослідних робіт, розробці технологій виробництва і способах управління. Отже, посилюється залежність від зовнішніх ресурсів і, за певних умов, саме це в подальшому стримує розвиток внутрішніх ресурсів. Зрештою, зростає вартість досягнення альтернативних цілей та запровадження альтернативних моделей розвитку. Втім, попри небайдужість економістів до дослідження феномену приреченості на перебування у числі периферії світової економіки або її центрів сили, науковці оминули увагою вивчення феномену нео-залежності в умовах глобальних трансформацій сучасності, що і **являє собою важливе наукове завдання**.

Мета наукової статті полягає в аналізі нових форм міжкраїнової залежності, що наражають держави на ризик втрати економічного суверенітету.

Результати дослідження. Об'єктивні зрушення останніх десятиліть у сферах виробництва, комунікацій, торгівлі, іноземного інвестування і міжнародних фінансів перетворили світову економіку на цілісний глобальний організм, сполучений вже не просто міжнародним розподілом праці, а й великими за своїми масштабами, часом, всесвітніми виробничо-збутовими структурами, глобальною фінансовою системою і планетарною інформаційною мережею. Світовий економічний простір стає єдиним полем для ділової взаємодії великого бізнесу, коли географія розміщення продуктивних сил, галузева структура інвестицій, виробництва і збуту визначаються цими суб'єктами господарського життя з урахуванням глобальної кон'юнктури, а економічні підйоми і спади набувають всесвітніх масштабів. Між тим, сучасна діяльність транснаціональних корпорацій, багатонаціональних банків та інших суб'єктів глобалізуючого простору закономірно зменшує значення національних економік, як тих, де базуються їхні штаб-квартири, так і тих, де діють їх численні дочірні підприємства. Центр тяжіння підприємницької стратегії зміщується з національного на наднаціональний рівень.

Це дозволяє стверджувати, що безпрецедентна транснаціоналізація виробництва, торгової і банківської діяльності виступає одним з найважливіших чинників, що чинить вплив на формування економічної політики національної держави в умовах глобалізації. БНК як головний матеріальний носій транснаціоналізації економічної діяльності перетворилися на провідну рушійну силу процесу економічної глобалізації, але при цьому такі її суб'єкти, як національні держави та, власне, їх інтереси, виявилися у багатьох відношеннях потісненими. Так, з одного боку, діяльність БНК сприяла появі нових індустріальних держав, але, з іншого - типовою тенденцією стає зміна вектору здійснення прямих іноземних інвестицій БНК зі створення нових потужностей на придбання вже існуючих компаній.

Крім того, укрупнення і концентрація господарської діяльності у рамках ТНК полегшує змови між конкурентами, виникнення олігополії і монополій шляхом злиття і поглинань. В результаті, вихід нових виробників на світові товарні ринки відчуває суттєві перешкоди, а конкуренція зводиться, головним чином, до суперництва гігантів при елімінуванні інтересів національних держав як реалізаторів соціально-економічних ініціатив. Таким чином, БНК, загострюючи протиріччя між національною і глобальною економікою, впливають, цим самим, на трансформацію економічної політики національної держави.

Прикметно, що попри розширення і поглиблення міжнародного розподілу праці, незважаючи на все більше втягування в процеси інтернаціоналізації національних виробництв у світовий ринок, на міжнародне використання результатів науково-технічного прогресу, все ж таки не відбувається повного розмивання національних господарств і зникнення національних ринків. На думку американського політолога П.Тейлора, і в майбутньому людство представлятиме "мозаїку національних економік, що залишається основою світу усупереч масивній глобалізації не у меншій мірі, ніж за часів Адама Сміта і Давіда Рікардо" [1, С.322].

При цьому взаємовідносини між багатонаціональними і національними капіталами, так само як і між світовою олігархією і національною елітою, у різний час і в різних країнах складаються неоднаково. Варто наголосити: на сучасному етапі національні економічні інтереси можуть ставати однією з форм реалізації глобального інтересу, і за цих умов державні структури відіграють роль суб'єктів, що формують і реалізують національний економічний інтерес. Звичайно, можна вести мову про наявність в останніх свого приватного інтересу і примату останнього при виборі форм та механізмів взаємодії, що в такому вигляді нічим не відрізнятиме їх від інших економічних суб'єктів. Проте, на наш погляд, реалізація приватного інтересу державної структури припускає також і реалізацію загальнонаціонального інтересу. При цьому інтереси того або іншого учасника цієї структури можуть часом вступати в суперечність сповідуванню єдиного національного інтересу. Втім, реалізація інтересу структури у більшості випадків призводить і до реалізації загальнодержавного інтересу.

Опинившись поза межами контролю національних урядів і не зустрічаючи з їхнього боку належної протидії, міжнародний капітал формує передумови втрати традиційних важелів впливу держави на громадські процеси, а отже й контролю над соціально-економічною й політичною ситуацією, формує свій «світовий уряд» в особі міжнародних економічних і фінансових інститутів. У результаті, спираючись на економічну потужність багатонаціональних корпорацій і міжнародного фінансового капіталу, ці організації починають диктувати свої умови співпраці державам [2, С. 21]. Реальна влада національних урядів істотно обмежується, а міжнародних фінансових інститутів — зростає; державне регулювання економіки усередині країн скорочується, а регулювання на рівні світового господарства в інтересах великого капіталу розширюється.

Вчені Дж. Робінс та С.Таллман красномовно зазначали на важливості балансу “залежності/незалежності міжнародного, спільного, венчурного (МКВ)” як важливої складової успіху економічної стратегії країн, що розвиваються. Втім, менша міра залежності і більша незалежності може бути недосяжною навіть за умови урядового лобіювання, як це відбулось свого часу в Малайзії. Це дало привід Дж. Чайлду і Л.Чангу визнати, що залежність може бути контрпродуктивною з небажаними результатами. Аналізуючи досвід КНР, автори наголошують, що справжньою метою дочірньої компанії є максимізація прибутку штаб-квартири [3].

Тим не менш, додаткові докази допоміжних залежностей можна знайти в фундаментальній праці М. Портера відносно глобальних галузей промисловості, що також підтверджує ймовірність залежності між станом справ ТНК та їх дочірніх компаній в країнах, що розвиваються. У зв'язку з цим М. Портер зайняв позицію критики БНК і стверджував, що вони розпалюють залежності і не надають поштовх розвитку в країнах з економікою, що розвивається. Він стверджував: “Порівняльні переваги в країнах, що розвиваються, як правило, є майже ексклюзивними в галузях, де природні ресурси, дешева робоча сила, географічні чинники, а також інші основні факторні переваги забезпечують крихку і часто скромну можливість експорту. Залежність від таких галузей, де експорт незмінно чутливий до ціни, залишає нації вразливими перед обмінним курсом та фактором економії коштів” [4, С. 675].

Аналіз новітніх досліджень, проведений Г. Морганом, показали, що діяльність багатьох БНК, особливо тих, що керуються зі США, є сильно централізованою, а їхні зарубіжні дочірні компанії жорстко контролюються за допомогою політики, правил і процедур, встановлених штаб-квартирою [5]. Їх співробітники часто спричиняють дуже незначний вплив на ключові рішення на діяльність дочірньої компанії. Ресурси мультинаціональних корпорацій також зазвичай керуються таким чином, що створюється скоріше залежність, ніж місцева автономія. Централізована адміністрація прагне змінити взаємодією ринкових сил, або, як висловився бізнес-історик А. Чандлер, “видима рука” управління замінює “невидиму руку”, яку А. Сміт бачив в якості керівної сили конкурентної ринкової економіки [6, С.95]. Тож, зіштовхуючись з монолітною потужністю БНК – організацій, найближче всього підходимо до реалізації найгірших побоювань М. Вебера щодо перетворення бюрократичних організацій в тоталітарні режими, які служать інтересам еліти, де ті, хто їх контролює, мають змогу користуватися “практично безмежною” владою.

Ще один прояв феномену нео-залежності знаходимо в діяльності кредитно-рейтингових агентств (КРА), які офіційно покликані визначати суверенні рейтинги на основі ряду кількісних і якісних факторів, за допомогою яких вони засвідчують про здатність і готовність країни повністю погасити свою заборгованість. Кожне з трьох основних рейтингових агентств - Fitch [8], Moody's [9] і S&P [10] визначає ряд ключових чинників, які впливають на його суверенні кредитні рейтинги.

Для кожного показника існує ряд кількісних та/або якісних критеріїв оцінки. Хоча можуть існувати деякі відмінності в тому, як саме характеризуються ці фактори, але є значне повторення у використанні базової інформації. Так, наприклад, всі КРА розглядають ВВП на душу населення, рівень і структуру боргу, фінансові ресурси уряду, деякі показники політичної стабільності і стійкості фінансового сектора в якості ключових критеріїв. Однак існують деякі відмінності, наприклад, Fitch і S&P надають порівняно більшу питому вагу такому показнику, як зобов'язання уряду, в той час як Moody's надає порівняно більшу питому вагу такому показнику, як ризик втрат, викликаних настанням якої-небудь події. Крім того, в порівнянні з Fitch [8], Moody's [9] і S&P [10] використовують більш широкий набір факторів при розгляді загальної економічної ситуації, в тому числі такі фактори, як відмінність у доходах, конкурентоспроможність і протекціонізм (S&P), рівень інновацій та інвестицій в людський капітал (Moody's). Питома вага кожного чинника також залежить від типу досліджуваної країни. Наприклад, обсяг золотовалютних резервів є набагато більш важливим фактором для країн, що діють в рамках фіксованого або керованого валютного курсу.

Попри відмінності у підходах, всі КРА визначають окремо рейтинги іноземної валюти чи національної валюти. Втім, слід зауважити на існуванні певних відмінностей між цими рейтингами у тих випадках, коли досліджуються розвинуті країни та країни, що розвиваються. За таких обставин, цілком прогнозовано, рейтинг національної валюти є вищим. Пояснення цьому міститься у визнанні того факту, що часто простіше погасити борг у національній валюті, ніж борг в іноземній валюті, з урахуванням здатності центрального банку здійснювати емісію національної валюти. Саме тому при визначенні рейтингу іноземної валюти спроможність країни перевести внутрішні активи в іноземну валюту має вирішальне значення для оцінки. Добре розвинуті внутрішні ринку капіталу, що сприяють розвитку національної валюти, та довгострокове фінансування при відносно низьких витратах, швидше за все, стануть причиною високого рейтингу валюти. Країни-члени валютного союзу з повною доларизацією економіки, або з фіксованим валютним курсом, як правило, мають однакові рейтинги, як національної, так і іноземної валюти. Тому, посилюючись на поняття “суверенний рейтинг”, експерти КРА, як правило, мають на увазі довгостроковий рейтинг іноземної валюти.

Ключові фактори оцінки суверенних кредитних рейтингів

<i>Fitch</i>	Макроекономічна політика, ефективність і перспективи реформ; структурні особливості економіки; стан державних фінансів; стан зовнішніх фінансів
<i>Moody's</i>	Економічний потенціал; інституційні можливості; фінансові можливості уряду; сприйнятливість ризику
<i>S&P</i>	Політичні ризики; економічна структура; перспективи економічного зростання; бюджетна гнучкість; загальний державний борг; офшорні і умовні зобов'язання; монетарна гнучкість; зовнішня ліквідність; тягар зовнішньої заборгованості

Джерело: складено автором на основі [7; 8; 9]

Втім, якщо прискіпливо оцінити перелік ключових факторів оцінки суверенних кредитних рейтингів (Див. Табл.1), маємо змогу виокремити ряд показників, оцінювання яких не може бути неупередженим. Серед іншого - оцінка ефективності дій уряду, стан верховенства права та рівня захисту прав власності, оцінка боротьби з корупцією, ефективність і перспективи реформ. Втім, виголошуючи рішення щодо зменшення кредитного рейтингу країни, КРА, тим самим, без перебільшень, здійснює активну інформаційну атаку на фінансову систему країни, роблячи її заручницею власного трактування її економічного стану. Таким чином, інтереси власників капіталу отримують примат над інтересами національними, тим самим, унеможливаючи вихід країни із скрутної економічної ситуації внаслідок набігу на банки та відтоку капіталу як прояву стадної поведінки.

На нашу думку, “стадність” є різновидом економічних спотворень у тому сенсі, що дії окремих ринкових учасників, інспіровані змінами в кредитних рейтингах, здатні викликати зовнішні негативні ефекти, а тому розуміння цього часом стає важливим для пояснення поширення, в тому числі, валютних криз. Звичайно, дії обмеженої кількості ринкових контрагентів можуть викликати щонайменше дещо обмежений за наслідками несприятливий економічний ефект. Тоді як прийняття схожих рішень вже більшою кількістю учасників можуть викликати необоротні наслідки та надвеликі збитки. Так, М. Обстфельд зазначає, що за наявності достатніх обсягів валютних резервів, атака на місцеву валюту з боку обмеженої кількості спекулянтів не в змозі яким-небудь серйозним чином вплинути на стан економіки [11].

Втім, ми наголошуємо, що за умови реалізації подібного натиску з боку численних спекулянтів як реакції на повідомлення КРА, центральний банк може опинитися у скрутному становищі: нездатність стримати тиск на валюту та призупинити вплив валютних резервів держави здатна викликати початок кризи. Таким чином, негативний зовнішній ефект “стадності” полягає в загрозі, яка надходить з боку інвесторів, дії яких спрямовані не на користь економіки приймаючої країни. Однак, поки інвестори приймають ідентичні рішення, реалізуючи їх на практиці схожими методами, з їхньої точки зору власні дії будуть сприйматись як абсолютно раціональні, це може потягти за собою незворотні процеси, готуючи країну до входження у фазу кризи. Однак, доцільно зосередити увагу на тому, що “стадність” може пояснити лише частину валютних потрясінь дев'яностих років. Це пояснюється тим, що інвестори можуть надавати перевагу використанню своєї чи запозиченої інформації в умовах необхідності пристосування власних стратегій прийняття рішень до змін, що відбуваються. По-друге, теорія каскаду не пояснює той факт, що обсяги потенційних прибутків зростають в ситуації нетиповості прийнятих рішень одним учасником від дій більшості.

Відповідно до теоретичної літератури, кредитні рейтинги потенційно мають вплив на ринки в трьох напрямках [12]. Теорія «*informational services*» (інформаційних послуг) була сумісна з доказами, які вказують на суттєвий вплив рейтингів (як змін в рейтингах, так і прогнозних рішеннях) на ринки, незалежно від початкової точки відліку шкали. Теорія «*certification services*» (довідкових послуг) відзначає значну реакцію ринку на поліпшення чи погіршення інвестиційного рейтингу країни в порівнянні з іншими змінами рейтингу. Згідно теорії «*monitoring services*» (оглядових послуг), яка краще пояснює роль рейтингових агентств, реакція ринку на зниження рейтингів повинна бути значною. Вчені А.В. Бут, Т.Т. Мілборн і А. Шмейтс пояснюють це тим, що погіршення рейтингу часом є результатом того, що заклики КРА до забезпечення конфіденційності отриманих результатів, спираючись на приватні джерела інформації, до їх оголошення, на практиці не знаходять підтвердження [13]. Таким чином, маємо справу із очевидною асиметрією інформації, яка нівелює зміст гасел щодо однакових можливостей ринкових учасників та його ефективності.

Г. Кальво та Е. Мендоза пропонують альтернативне розуміння поняття “стадності” [14]. На їхню думку, в умовах зростаючої глобалізації ринків капіталу існування інформаційних розбіжностей викликає пошук шляхів мінімізації можливих збитків через зниження витрат на збирання специфічних даних по країнах, а отже незначні плітки можуть ввести країну з позаатакової рівноваги до атакової на національну валюту навіть за умови прийнятих макроекономічних показників.

Більше того, Дж.Р.Собкарт, С.К.Кінан та Р.М.Стайн зауважують на такому: обмежена кількість фактичних дефолтів країн стримує зворотне тестування будь-якої емпіричної моделі, коли намагаються визначити кредитоспроможність держави, і, отже, пов'язану з цим імовірність дефолту [16]. Іншим чинником, який відрізняє суверенний рейтинг від інших рейтингових інструментів, є поняття “готовності платити”, що відображає потенційний ризик того, що навіть у ситуації, коли держава є платоспроможною, вона може бути неготова заплатити, якщо її соціальні і політичні витрати занадто великі. Щоб враховувати цей елемент, КРА

оцінюють спектр якісних чинників, таких, як інституціональна потужність, політична стабільність, фінансова та монетарна гнучкість і економічна життєздатність. Крім того, “боргова історія” країни є важливим показником готовності платити або, іншими словами, характеристикою, яку здебільшого важко оцінити об'єктивно. Ці якісні фактори доповнюють кількісні фактори, такі, як рівень боргу та офіційних міжнародних резервів, структуру боргу, зокрема, валютної структури і термінів погашення, а також ступінь боргового навантаження, наприклад, витрати за відсотками.

Хоча КРА зробили значні зусилля, щоб використовувати чіткі й об'єктивні критерії “оцінки” ефективності країни щодо кожного фактора, фактичний рейтинг не є механічним зважуванням цих факторів. Як і інші рейтинги, суверенні рейтинги визначаються рейтинговим комітетом, який бере до уваги всі матеріали, представлені відповідними аналітиком, а потім формує думку про те, яке положення займає країна з усіма своїми кредитними зобов'язаннями. Це рішення необхідне для того, щоб прийняти до уваги вагомість політичних та інституціональних факторів, адже воно опосередковано дозволяє адаптувати рейтинги до мінливих умов, що дозволяє змінювати з часом питому вагу різних факторів – наприклад, рівень внутрішнього і короткострокового боргу.

Економічна інформаційна війна, на думку М. Лібіцькі, Б.А. Джексона, Д.Р.Фрелінгера, Б.Е.Лачман, Ч.К.Іп та Н.Калра виступає похідним від поєднання інформаційної та економічної воєн [17]. Вона може приймати одну з двох можливих форм – інформаційної блокади та інформаційного імперіалізму. Концепція інформаційної блокади будується на припущенні, що в майбутньому держави залежатимуть від інформаційних потоків в тій мірі, що нині від матеріального забезпечення та обміну. Інформаційна блокада, в цілому, подібна до блокади економічної, але різниця полягає в тому, що вона ведеться у віртуальному вимірі шляхом блокування інформаційних потоків банків, фірм, підприємств країни-противника. Інформаційний імперіалізм засновується на суті економічного імперіалізму, з якого виходить, що торгівля – це війна. Держави ведуть боротьбу за встановлення домінування своїх економічних систем на світовій арені, і в цих же цілях держави просуватимуть свої інформаційні системи, прагнучи отримати переваги від доступу до інформації [17].

У зв'язку з цим набуває нового звучання тематика міжнародної допомоги. Історично в більшості випадків допомога була надана як двостороння допомога безпосередньо з однієї країни в іншу. Серед основних багатосторонніх установ, що продукують допомогу, виокремлюємо групу Світового банку, Міжнародний валютний фонд, Африканський, Азіатський і Міжамериканський банки розвитку, а також різні установи Організації Об'єднаних Націй, такі як Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. Допомога, окрім іншого, виступає одним з найбільших компонентів іноземного капіталу в країнах з низьким доходом, але не для більшості країн з середнім рівнем доходу, де потоки приватного капіталу є більш важливими. Втім, скорочення потоків допомоги країнам, що розвиваються, в 1990-х роках було більш, ніж компенсоване зростанням приватного капіталу.

Неоднорідність допомоги є невід'ємною проблемою при вивченні відносин розвитку допомоги. Так, слід визнати, що скорочення бідності та розвитку не завжди були основними мотивами для надання допомоги. Дж.-К. Бертелемі в своїх дослідженнях демонструє, що стратегічні мотиви й особисті інтереси донорів значною мірою пояснюють розподіл допомоги [18]. Дослідники М. Клеменс, С. Раделет і Р. Бхавнані запропонували розподіл допомоги на три категорії, щоб виявити відмінності у її впливі на економічний розвиток [19]. Так, гуманітарна та надзвичайна допомога, на їхнє переконання, не чинить жодного впливу на економічне зростання. Те ж саме можна сказати і про допомогу, спрямовану на довгостроковий ефект розвитку, такий, як допомога на підтримку демократії, навколишнього середовища, освіти і здоров'я. За обрахунками авторів, допомога з можливими ефектами короткострокового зростання, таких, як допомога в якості бюджетної підтримки і підтримка виробничих секторів, має значний вплив на економічне зростання [19].

Водночас, у літературі з ефективності допомоги обговорюються ще й два інших можливих наслідків потоків допомоги. Так, зокрема, вчені Р. Раджан і А. Сабрамаян стверджують, що потоки допомоги знижують конкурентоспроможність країни-партнера через підвищення курсу її національної валюти [20]. Для отримання таких висновків автори досліджували поворотні моменти у розвитку з тим, аби знайти докази тому факту, що прискорення зростання, як правило, корелює із збільшенням інвестицій та експорту, а також із реальним курсом обміну.

Актори формування нео-залежності

Індикатори/чинники залежності	Репутаційна	Патенти, ліцензії як об'єкти ІВ	Тінізація економіки	Валютні резерви	Обов'язковість рішень для виконання	Політичний тиск
		Зростання імпортової залежності країни від технологій		Подолання дисбалансів	Доступ до ринків	Фіскальна політика
	Стійкість функціонування фінансового ринку	Перетік кваліфікованої робочої сили	Тиск на чесних платників податків	Фінансова допомога	Антидемпінгові розслідування	Соціальна політика
		Диспропорції в структурі ПІІ	Інвестиційне виснаження	Інвестиційні суперечки		Валютна політика
		Монополізація ринків через механізм M&A	Втеча капіталу	Умови запозичення	Секторна вразливість	Грошово-кредитна політика
	Корпоративні ризики	Притік / втеча капіталу	Зростання корупції	Умови торгівлі		Тарифна/нетарифна політика
Рейтингові агентства	ТНК/ТНБ	Офшорні центри	Міжнародні організації	РТУ	Економічна/політична інтеграція	
Потенційні втрати інструментарію впливу	Боргове запозичення	Завоювання суміжних ринків	Репутаційні втрати держави	Умови кредитування	Використання субсидій/дотацій	Можливість адаптації протекціоністської політики
	Притік ПІІ	Інституційна вразливість	Податкові важелі впливу	Вибір заходів стабілізаційної політики	Впровадження податкових пільг	Запровадження заходів валютного маніпулювання/валютних девальвацій
	Використання ІРО як виходу на світові фондові ринки	Зниження рівня "інтелектуалізації" експорту	Обмежене зростання корпоративного капіталу	Зростання доларизації економіки	Цінова політика	Вибір бюджетної політики
		Цінова політика	Реінвестиції в обмежене коло галузей, що знекровлює решту галузей економіки	Бюджетні обмеження	Встановлення принципу найбільшого сприяння	Втрата державними кордонами частини бар'єрних функцій
Репутаційні втрати держави	Вплив на політику в сфері зайнятості у виробничому секторі	Обмежені інвестиції в капіталомістке виробництво	Незалежність політики ЦБ	Торгові війни		

Джерело: розроблено автором

Висновки. Погоджуючись із згаданими вченими в частині процитованих висновків, ми наполягаємо на тому, що нинішній вимір міжкрайової взаємодії знаходиться в площині множинних координат, де акторами формування нео-залежності стають рейтингові агентства, ТНК, офшорні центри, міжнародні організації та, в більш широкому контексті, – регіональні торговельні угоди й сама по собі економічна й політична інтеграції (див.Табл.2). Всі вони по-різному унеможливають продукування власне національної економічної політики, адже тиск від діяльності окремих з них – зокрема, міжнародних організацій, - часом перекроєє під лекала глобального ринку потреби внутрішньодержавні.

Поступово, просуваючись інтеграційними сходинками, держава позбавляється контролю над продукуванням тарифної й нетарифної політики, втрачає монетарний суверенітет, що породжує залежність валютну й фінансову. Доступ до ринків обмежується членством в СОТ, що прописує умови перебування в числі його активних гравців, часом наражаючи країни на сповідування сумнівних умов співпраці. Втеча капіталу, інвестиційне виснаження та зростання корупції – лише вершина айсбергу офшорних центрів.

Визнаючи той факт, що здебільшого цілі суб'єктів економічних відносин є взаємовиключними, значно важливіше, на нашу думку, за констатування факторів виникнення та консервування існуючої нерівності між країнами центру та периферії, визначити, яким є спільний інтерес глобальних акторів і чи він є достатнім для досягнення взаємовигідної угоди, а також чи забезпечують відносні сили сторін можливість вступати їм у діалог. Переконані: не можна очікувати рівноправних відносин між нерівноправними суб'єктами. Накопичення досвіду і знань країнами периферії, включаючи краще розуміння їх відносин з країнами центру, сприятиме зниженню витрат і зростанню переваг від такої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века /А.И. Уткин // М.: Алгоритм, 2001. – С.322.
2. Глазьев С.Ю. Российская реформа и новый мировой порядок / С.Ю. Глазьев //Российский экономический журнал. – 1997. – №7. – С. 21.
3. Child J. The performance of cross border units in China: A test of natural selection, strategic choice and contingency theories [Electronic resource] / J. Child, L. Chung, H. Davies// Journal of International Business Studies. – 34. – 2003. – Mode of access: <http://www.palgrave-journals.com/jibs/journal/v34/n3/abs/8400033a.html>.
4. Портер Е. Майкл Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов/ Майкл Е. Портер; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
5. Morgan G. Images of Organization / G. Morgan //Thousand Oaks. CA: Sage Publications. – 1998. – Mode of access: <http://dlibrary.spu.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/1798/1/11.pdf>.
6. Шпотов Б.М. Корпоративное управление в XX веке: история и перспективы / Б.М. Шпотов // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 1. – С. 91-97.
7. Fitch Ratings. Sovereign Rating Methodology // Fitch Ratings Master Criteria Report. - August 16 – 2010. – Mode of access: www.fitchratings.com/creditdesk/reports/report_frame.cfm?rpt_id=547765.
8. Fitch Ratings. Definitions of Ratings and Other Forms of Opinion // 2010. - Mode of access: Available via the Internet: www.fitchratings.com/web_content/ratings/fitch_ratings_definitions_and_scales.pdf
9. Moody's Investors Service. Sovereign Methodology Update: Narrowing the Gap – A Clarification of Moody's Approach to Local vs. Foreign Currency Government Bond Ratings // Moody's Investors Service. – 2010. – Mode of access: http://v3.moodys.com/viewresearchdoc.aspx?docid=PBC_118820.
10. Standard & Poor's. Understanding Standard & Poor's Rating Definitions // Standard & Poor's RatingsDirect, June 3. – 2009. – Mode of access: www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/Understanding_Rating_Definitions.pdf.
11. Obstfeld M. Models of Currency Crises with Self-Fulfilling Features / M. Obstfeld // National Bureau of Economic Research. – Working Paper No. 5285. – 1995. 35 p. – Mode of access: http://people.ucsc.edu/~hutch/241B/Ec%20241b%20SYLLABUS%20Winter%202010_files/obstfeld_modelsofcurrencycrises_selffulfilling_eer96.pdf
12. Global financial stability report. Sovereigns, funding, and systemic liquidity /International Monetary Fund. – 2010. - Mode of access: <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2010/02/pdf/chap3.pdf>.
13. Boot A. Credit Ratings as Coordination Mechanisms / A. Boot, T.T. Milbourn, A. Schmeits, // Review of Financial Studies, – Vol. 19, – No. 1, pp. – 2006. - Mode of access: <http://dare.uva.nl/document/3079>.
14. Calvo G. When Capital Inflows Come to a Sudden Stop: Consequences and Policy Options/ G. Calvo, C. M. Reinhart // University of Maryland. – 2000. – Mode of access: [http://mpra.ub.uni-muenchen.de/6982/1/Sudden Stop.pdf](http://mpra.ub.uni-muenchen.de/6982/1/Sudden%20Stop.pdf).
15. Enrique G. Mendoza Sudden Stops, Financial Crises, and Leverage /E. G. Mendoza/ American Economic Review. - № 100. – 2010. - Mode of access: <http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/aer.100.5.1941>.
16. Sobehart J. Quantitative Default Risk Models: A Validation Methodology / J. Sobehart, C. S. Keenan, R. M. Stein //Moody's Investors Service Rating Methodology. – 2000. – Mode of access: www.moodyskmv.com/research/files/wp/53621.pdf.
17. Libicki M. C. Should Global Force Management Information Be Classified?/ B. A. Jackson, D. R. Frelinger, B. E. Lachman, C. Ip, N. Kalra // - Mode of access: http://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9564.html.
18. Berthelemy J.-C. Aid allocation: Comparing donors' behaviours / J.-C. Berthelemy // Swedish Economic Policy Review. – № 13. – 2006. – Mode of access: <http://www.government.se/content/1/c6/09/54/23/d9437298.pdf>.
19. Clemens M. Counting Chickens when they hatch; The short-term effect of aid on growth / M. Clemens, S. Radelet, R. Bhavani //Center for Global Development. - Working Paper №44. – 2004. – Mode of access: http://www.cgdev.org/files/2744_file_CountingChickensFINAL3.pdf.
20. Rajan R. What Undermines Aid's Impact on Growth / R. Rajan, A. Subramanian // National Bureau of Economic Research. – Working Paper No. 11657. – 2005. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/np/res/seminars/2006/trade/pdf/rajan.pdf>.